

Бүгү чурттарның пролетарийлери. каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы
№ 12 (11808) 1982 чылдың январь 15, пятница 1925 чылда
уудулааттанган Өртөө 3 көп.

МАЛДЫ МЕНДИ КЫШ АЖЫРАРЫ— ТЫВАНЫҢ ИШЧИЛЕРИНИҢ КОЛ СОРУЛGAZY КЫШТЫҢ ЭКИЗИНГЕ ЫНАНМАЙ...

1981-82 чылдарда мал кыштагалашканын органи-
застыг эрттирер, мал продуктуларын бугулерин бол-
гаш белектерин көвүдери, малдың баш санын бе-
дир талашы-биле «Саян» база «Алдан-Маадыр»
совхозтарын малчыларын республиканың бүгү
малчыларын кыйгырып Бай-Тайга районун
«Кара-Хөл» совхозунун мал ажыдыглары буйун де-
жеш, кыйгырыг ундугериниң удегери-биле ма-
лыгым ажыдаарын хуузагениер. Амгы уде мында
мал кыштагалашканын канчаар чорун турарын
дугайында ук совхозтун директору Давид Деликович
ХЕРТЕКТИҢ биче бижээни болза:

«Аш-чем программазы
ажыл-агый болгаш политика
таалам-биле — бүгү беш чыл-
дыг кол айтырыг болуп тур-
ар. Ону шийтирээриниң
уединиң — подэз ажал-
агый бугуларын белек
темирлер болуп дең, СЭКП
Тайга Комитетинин, ноябрь
(1981 ч.) Пленумунга СЭКП
ТК-ның Чингиз секретары,
СССР-ниң Дээди Совединиң
Президиумунун Даргазы эң
Л. И. Брежнев чугаалаан
болгай. Аш-чем программа-
зын ботландыг херекке бир
чугула укур-дузалыг чүве
болза, мал ажылчы улам
мын хөгжүдери, оон алыр
продуктуларын бугулерин бол-
гаш күрүгге садарын көвү-
дери дээрн билдирер.

Амгы уде мал ажылды-
ларын эң чугула сорулгазы
— кыштагалашканын органи-
застыг эрттирер болгаш
ууг-даа, чаш-даа малдың
баш санын чидирг чок кам-
галап алыр. Бистериниң, на-
ра-халдыларын, кылган ажы-
лыс-ла чүгү.
Да, бүгү ажал-агыйки органи-
застыг болгаш масса-поли-
тиктиң ажалды чогум-на ол
сорулгазы чедириниң бот-
ландырыгче утландырган
бис. Республиканың хураган-
чы ажал-агыйларын, «Саян»,
«Алдан-Маадыр» совхоз-
тарын малчыларын кыйгы-
рып бистин малчыларын
мыс долузу-биле дегини, айда
харым кылдыр малды хур
кыштадыр, чаш төлүн онча-
менди камгалап алыр талазы-
биле боттарыг белектерин
хуузаларын алгалаан. Ынча-
лапган совхоз бо чылым тө-
рүр 100 өшкү хойга онаян

Черезы ичаш, бистин Кара-
Хөлго бо дег эң кыш беш-он
чыл хиреде чере болуп көр-
бүз. Эрткен чылым хар дээр-
ге дөңсө хойнуң төш бакмын-
дан кылдыр чаап, соотунга
кыш шыдаар аргакон, чам-
дыг кодаптарын хою чудап
эселей берген турган болза,
ам хар чуга, чылым мырмың
магалыг. Аалдарга чедер бээр-
ге, даштын хой суггарган,
чөмгөргөн малчылар бөрү-
нү халбаңын дүжүрбей, хо-
лунуң хавын кетпейт ажал-
дан турар боор-дур. Мындыг
эң уде малдың хур турары-
на чөп болбайт аш.

Ынчалза-даа бистер кыш-
тын экизиңге ынамай, мал
бүрүн оолдан доостурунга
чедир аргакон айларда болу
берип болур бестерге
укур болуулар-да хемчегер-
ли баш бурунгаар ап чоруду-
п турар бис. Малды суг-
биле халдырыгче удегери-
чөп болбайт аш.

Баш бурунгаар сорулга-
мал чедир кыштагалашканын
чедир кылдыр куралдарын,
ону камгалагыч чаргалдары,
ам бодуушта бар суге-
бияты, төк суламысты, са-
рамысты кайы хамаанчтыг
төтчөгөлейи, грамм, кило-
грамм буруун ажыктыг
ажыктыгын лан-бүрү
хемчегерлер ап-корудуң, ол
дөңсө малдын буруунуң ха-
мысалыг белектер турар
бис. Оларның ортузунга сур-
галда ажыктын чорудууларын
анчада, бригадаларда
партебүлктөрүн, улуусту
контроль бөлүктөрүн ажал-
дыг күштедериңче, мал-
чыларын өөрдөгөзгөн док-
таамал организастап турган,
хур буруун чугула айтыр-
галарын, оон иштинде мал
чедириниң дугайын кичээ-
лерге чугаалагыч, сайгара-
мыч улуг чычөөлейи са-
лыг турар бис. Малчылар
өөрдөгөзгөн айда иш натап
бригадалар төптеринге эр-

Дүвүренчиг медээ ТӨТЧЕГЛЕП ТУРАР

Уш сүт-бараан фермазында
мал чедириниң хумагалаш-
канын ында чөм чедириниң
ажылчы дугайын ап көрө-
лөң. «Улуг-Хем» совхозтун
Алды-Шынаа, Арыг-Бакы
болгаш «Күш-ажылдыг хо-
туз» совхозтун Оймак сүт-ба-
раан фермазында кышта-
галашканын байдалы ишти-
н-биле баттай аяс. Мал чөм-
кериниң куралдарын
оларда тургусулаан.

Ындыг-даа болза Алды-
Шынаа фермазында чөм чөм
ажыдаастан. Генератор
өрттөң. Ынчангаш ол фер-
мада мал чедирин камгала-
гыч кончук багай. Сиген, саван
кажаа долдандыр төктүн кал-
ган чыктылар, ону мал тап-
тай башып турар. Инектерин
тодоттай тургускан рацион
бугулар чөмгөбейн, ана-ла
өй-чөкчөк чокка мал чедир
төп берип турар. Хайлаарын
итаминин ситен дагыны
черде бөлүк-бөлүк-биле төк-
түн калган чыктылар, Инек-
терге каап берип турган,
оларын чин төтөөни сите-
ниң, саванын артын
өкө-биле кады дашкаар үн-
дур өөрүтүн кааптар. Ол арт-
кан мал чедир хумагалаш бө-
лүп алыр, ону харымалар
тускай киж чок.

Арыг-Бакынын фермазында
мал чедириниң кажазыгга ке-
лгичке, хөдөлдирин каан
трактор чанында 5-6 киж
тур. Оларны долдандыр 20
ажыл инек үлгөз. Ол улус
силесту онгардан уштун ту-
рар болду. Хой инектер си-
лесту чин турда, «олар анаа

БАШТАЙГЫЛАРЫ МЕНДИ

Ол бир беш чылдың ийги чылымда иштиниң малы-
ны баш санын естүрер оң чаш төлүн кышкы уде онча-
менди камгалап алырында кол хамааржыр. Ону барым-
далаш, «Кызыл туз» совхозтун Саглы-Бакында хойжу
бригадалыг малчыларын хой оолдаашканын чедириниң
эрттиреринге баш укур ык белектерген.

Коданнар суг болган чөмдөр сөөртүгөзгөн үзүктөлбөй
турар. Чедир чоругу куралдарын кодан буруунде
тургулаан. Чаш хураганнар дооруктур кажазаларын чы-
лыгалап. Хойжулар дуулажыр чедир санын сакма-
чыларын чоруткан.

Ап чоруткан хемчегерлерин түшөлүндө, бригадала кыш-
тагалашканын эң эрттир турар. Түс-түс коданнарда хойлар
мын түзүк оолдан эгээр. Баштай эрттир турган хураган-
нар менди. Чижээ, хойжу Сап Кертин-оолда 150, Ооржак
Дыртты — 130, Куулар Кок болган Саян Мажет-Доржу-
да — 120-түн хой төрөн. оларын хураганнар онча-мен-
ди алыгынган.

Бо чылым совхозтун хойжулары хой буруунде-не хура-
ганын менди дооруктур сорулган алган.

Өвүр район. О. ДАЛЫП.

ШАГДА МАНАГ ЧОК

— Бо чылым бистинде ма-
галыг кыш бооп-тур, соок-даа
чок, хар-даа барык чок, чүгө
бискан барып бар, мээс ча-
рыгар конгус кара хөөрө.
Ынчангаш мал-мангага эки-
дир, илангы дагаш төвөр
өшкү малга. Харын мээс ко-
даныма сергелер хур-менди,
сергээ конгус дешкилежин,
үскүлөжин чорутуулар-да-
өскө-даа эш-өөрүнүң кодан-
нарында байдал база мындыг.
Ынчангаш каларын киж сөт-
килинде өөрүн, улам-на хы-
наттын, улам кызыл-ажыл-
дарын күзөөр боор-дур. Айда
иш натап болур чүве, бөгүн
бистин бригаданын мал-
чыларын кичээли болгай —
дөңс, суурга хонган мал-
чы ашак аалыңче эртен
эрте борбак-сарбак чүч-өөрүн
беле-хаара туудун, далажыккай
берди.

Ол болза төрөөн совхозу
«Бай-Талга» он беш чыл дур-
гузунда малчылар келген
хоочун малчин Байыс Сойбу-
нович Хертект-тир. Хандыр чу-
гаалажып көргө, хой-нигити-
ниң малы дөңс сатыш чован
чоругу, шынал-ла кызымаккай
киж болду. Кичээл үпес-
дөңс далажык ораны болаар-
га, билиг-мергежидиң база-ла
бедирин орадалжып чоругуру
наден.

Байыс Сойбунович оу улаа-
да чорук-херөөн ажал-биле
суурга кээп, шкочалыктын
өөрдөгөзгөн-даа сонуурган,
өбүдөйиң уругуларын ажал-
амыдыралында хайгаар-
лап көрүп чорган болду. Чо-
руларда, ол малчин мындыг
медээни немей дыңнатты:

— Даргаларын мында бир
кодан төрүр хойну хууза-
ла дөңс, оон ажал киж арай-
ла күш чедирин тур. Хоочу-
на көктү, сени шыдаар боор деп
сүмөшкөн улус бис деп эс-
решти. Боданын көрөйиң, бар-
гаш өг ишти-биле сүмөшкөн,
дугурун көрөйиң дидим...

Бо хенги таварылганд-даа
алгаш көргө, Байыс Сойбу-

ДЕМИ ЧАНГЫС

Очур-оол Кожакулович
Онон «Коммунистический»
совхозко он ажал чыл
дугузунда төсө малдан
кечкен. Ол кызымак мал-
чы бо аразында бодунун
төрөн совхозко хой баш
төсөн өстүрү берген.

Амгы уде Очур-оол Ко-
жакулович хайгааралында
совхозтун 186 баш төсө
хур-менди кыштан турар.
Дугузулалыг малчы ажал-
кыштап боду ык сөөтсөн,
болаагарга чирт 15 то-
на ситени белектер алган.
Ол он бир беш чылдың
ийги чылымны планым
опадалыг чедириниң
күсөдир дөңс бо чылым те-
дүр эңги буруунде-не бо-
данын менди дооруктур
сорулган салган кызымак
ажылдан турар.

Малчынын кадайы Чу-
рукмаа Жипкеевна Оюн бо-
даган өстүрерини мастери.
Ол база-ла бо чылым төсө
оолдаашканын ажал белек-
терин турар. Деминг өг-бүлө
чылымна белек көргү-
дери чедир ап турар.

В. МААДЫР-ООЛ.
Тайга район.

КОМСОМОЛЧУ ПУТЕВКА-БИЛЕ

«Бай-Тал» совхозтун
комсомолец комитетинин
учебунда чөс чөзөр ажал
комсомолец болар. Олар бо
кыштагалашканын хур-
чагай эрттирер-биле
ажаа белектер ажалда-
рында идеялыг кириш-
кен.

Ылангы 60 тонна ситен
белектер алган.
Бо ажалда комсомолец
А. Кан-оолдун Зенову эң ма-
лымын көргүзүп, 30 то-
на ситен кылыр планын 40
тоннага ажыр күсеткен.

Комсомолец комитети мал
ажылдыг 23 комсомолчу
хулааган. Амгы уде малчы-
лар шөф ажалын дугаа-
мал организастап турар.
Хой оолдаашканын эгээр-
биле холбаштыр 33 ком-
сомолчу-ажылдарын ком-
сомолчу путевка-биле мал-
чыларга алыгган.

Х. КАРА-ООЛ.

КОНТРОЛЬГА АЛГАН

«Барлык» совхозтун
Хөдөсө салбырында тө-
рүр 2868 хой бар. 1231
шөз мал оолдашкан. Мал-
чы чаш төзү өң дору-
гу турар. Ылангы Чам-
зырын Хомушкунуң кыш-
таанда 210, Биче-оол
Саянын коданымда 248
чаш хураганнар багай
эсө өзүн олар.

Салбырың хойну кыш-
тааларында мал чедирин
куралдарын бар. Мал чөм-
көз сөөртүгөзгөн үш трак-
торну быжыгалаан. Салгы
хандырылган. медитина
дуузын үзүктөдериңизин
хемчегерлер чугулаан, бо
таалам-биле ажалды партия
эге организастаан док-
таамал контролга алган.

А. БЕЗИН-ООЛ.

ХӨМҮР-ДАШ ҮЛЕТПҮРҮНҮҢ АЖЫЛЧЫНАРЫНЫҢ ПРОФЭВИЛЕЛИНИҢ XII СЪЕЗДИНИҢ ДЕЛЕГАТТАРЫ— ДАГ КАЗАР БРИГАДАЛАРЫҢ БРИГАДИРЛЕРИНИҢ СССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 60 чыл оюн төлөптиг уткуур талазы- биле адырның даг казар участоктарының бүгү ажилчыннарынга болгаш удуртукчуларынга КЫЙГЫРЫ

Шактыларның амгыдалы-
нын дугайында партия бол-
гаш чылаңгы ада сатыш са-
лымынын даг казар өрнө-
дариң мурнагыч коллек-
тивтериниң төлөкчелери
бистер, чурттуу бүгү хөмүр-
дашчылары-биле бир дөңс,
улуг өөрүп четтирешки-
биле хууза ап тур бис. Даг
казар ажылдарын хөгжүдүр
кылдырып олар чүдүр
тымыжынын планларын че-
дириниң күсөдирин ко-
дуула шийтирер дээрин
эң билди турар бис. Ол бай-
дал бистерге, даг казар ажал-
чыларга, ооңа харымсал-
ганы дадырып турар.

Дүргөн ажылдар 350 бри-
гадаларың коллективтери
даг казар ажылчыларын
социалист чарыкың мур-
нуку олурунда чорун турар,
мычарга өң болуу мал-
ажылды мурнагыч мето-
дун болгаш даг техникаларын
дөңс ажалдаашканын

чыда 120 чыгым километр
хемчээлдег даг ажалдарың
планга немештир кылганар.
Бестер бригадала айда ор-
тумаа-биле 350—500 метр даг
ажылдарың дүргөн кылган, а
оларын иштинде 24 бри-
гадалар чыда 5000 метр бо-
лап оон-да хой даг ажалды
күсөткен. Довбаста
Л. И. Махневтин, Кузбаста
А. И. Хмельневтин, А. П. Шер-
бановтин, П. А. Шелудюковин,
Караганда И. И. Фабригин,
салапч улетпүрүнде К. Э.
Лайдизин болган Г. И. Фе-
доровтун бригадалары эң
түндөлдери чедир алган.

Оң-биле чергелештир даг
казарың дагалдарын чам-
ды бригадаларың күсөт-
көзүнүн түндөлдери ажал-
ла ажалдарың фронтун
чогур үзүндө белектерин
сөөлү чылдарда хөмүр-
дүргөнүң чөсө ажалы-
ның биче эсө хемчээлдег
чылдаагы болганын база
эң билди турар бис.

СЭКП-ниң XXVI съездин-
ин, СЭКП ТК-ның ноябрь
(1981 ч.) Пленумунун төгү-
лүг шийтирерин болгаш
айда СЭКП ТК-ның Чингиз
секретары, СССР-ниң Дээди

Совединиң Президиумунун
Даргазы эң Л. И. Брежнев-
тин чугаалаан удурун
кылылаан, хөмүр-даш үлөт-
пүрүн мурнагыч кызыл
участоктарың болгаш бри-
гадаларың СССР-ниң тур-
густунганын 60 чылым тө-
лөптиг уткуур талазы-биле
натротчу эгээршкенин де-
клар-биле бистин коллектив-
теривс 1982 чылда дараазы-
нда социалист хуузаларын
алган:

Довбаста И. П. Кушна-
ревтун («Ремовская» шахта),
В. П. Соколовтун («Челюскин-
цы» шахта), Кузбаста
А. П. Демисовтун («Зи-
мнянская» шахта) болган П. А.
Шелудюковтун («Консоль-
ная» шахта), Караганда М. П.
Куриковтун («Северная»
шахта) бригадаларың тала-
зы-биле—чыл иштинде тус-ту-
зунда 3500 м болган оон-даа
хой даг казар ажылдарын
кылдыр:

Довбаста Н. А. Вовченко-
нун (№ 3 шахта казар эр-
гелез) болган А. Д. Дег-
речевтун (№ 2 шахта тулар
эргелез), Кузбаста Р. П. Ба-
таловтун болган С. Д. На-
горновтун (Новокузнецкий
шахта казар эргелез) бри-
гадаларың талазы-биле —
чыл дугузунда 500 мун
рубалың болган оон-да хой
түндүг хемчээлдег ту-
дуг-монтаж ажылдарын күсө-
дир:

Довбаста М. И. Авдеев-
нун («Гуковский» шахта),
В. Ф. Каменевтин (Гагарин
аттыг шахта) болган Н. Е.
Степановтун («Краснознаме-
нская» шахта), Кузбаста
П. К. Донскихтин («Зырян-
ская» шахта), М. А. Кура-
новтун («Судженская» шах-
та), Урала Ю. А. Лавтев-
тин («Комсомольская» шах-
та), Печора бассейнде Н. П.
Найдовтун («Центральная»
шахта) бригадаларың та-
лазы-биле — партия даг-
гология байдаларында док-
тааттыгнал нормативтерде
кер казар ажылдары 15—20
хуу ажыр шапкынчыларын
хандыгар.

Адырын бүгү даг ажал-
чыларын профивилериниң
XVII съездин болгаш
СССР-ниң тургустунганын
60 чылым төлөптиг уткуур
1982 чылда болган бүгү өң
бирги беш чылда күш-ажылга
белек чедириниң белектерин
кылдыр ажалдарың кый-
гырып тур бис.

Районнар аразының «Сель-
хозхимия» каттыжышының
автомобазаның дугуру-
галыг чылаачыларының би-
разы А. В. Евсеев эркен
чылым чүш — сөөртүрүң
хуула планын хуузадан эрте
күсөткөн, ам бо чылдың
бирги кварталының планын
ооналдарын күсөдиринге
чоочулаан.

Мурнагыч бригадирниң
уудуткан чылаачылары «Ком-
мунист» куш-ажылдың бри-
гадасы деп белек атты че-
дир алыр дээр туржун турар-
лао.

ЧУРУНТА: чылаачы А. В.
Евсеев.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

ТУС-ТУС ХУВААЛДАЛЫГ

«Искра» совхозтун тууду бригадасы —хоочун ко-
лектив. Пайыраалыг, чыгыс деминг, ажал-агыйки
бригадын тургустунганын 1932 чылдан бээр СЭКП
кежигүн С. Ч. Монгуш болган өскө-даа хоочуннар
төлөптиг уауун кыргын. Тууду-сурун хожугадези
шөвөр быаңчы Сивлаба Чинтонов соңуурган ко-
рун, туудукаарга, сурун чурттакчыларыга арга-
сүмэни кадып олурур.

Туудуку бригаданың куш-
ажылчы чаагай чачылдарын
бо хушпире уламчылар турар
туудукулар районда тууду
бригадаларың 1981 чылда
социалист чарыкыңга бир-
агы төрүр хой быжыгалап
тыгган. Ол малчынын өдөк,
болган чөм-суру чедир.

— Мал чени четир, соок
болган хар чөк магадлыг, чы-
лыг кыш-тыр дөңс анаа олу-
байн турар бис. Канчан билди,
агаар-бойус хөнертен өскө-
дир болуп болгай. Шагда ма-
наг чөк, ынанган мал чени
ам-даа магадылап, бо хушпире
иниң бууру белектер, Мешке-
Хөдө хыргытын кезип турар
бригада бар—деп, совхозтун
уауу мал эңчиз чугаалады.

Н. ЗНЕР-ООЛ.
Бай-Тайга район.

Анаа сов-
хозтун директору Онер-оол
Бегизасов Ооржак база
кырышкан. Илеткеди прораб
Зинаида Монгуш кылган.
Илеткелин, саван кыргын
туудукулар тууду ажалынын
чугула айтыргаларыга док-
тап, бугуларын ажалын
бодурунчы коо кичээл-
гейин утгаан. Машина-тех-
ника-биле тууду өбөлгөлөр
хандырып үзүктөдериңизин
эңгээр Боран-Назы, Идеш-
оол домдогол, совхоз дирек-
ция бо талазы-биле ам-даа
чедир дууза катпанын шү-
гүмдөзгөн.

Шалыкы бригада СССР-
ниң тургустунганын 60
чылымда улам эң ажалдар
дөңс иштерин хайым
кырышкан.

М. КОНГАР-ООЛ.
Чөөн-Хемчик район.

Национально-
краснознамен-
ный ордон

2-ги арын ● 1982 ч. ● январь 15

